

גבולות היחידה: דברים פרק א פסוקים ו – יח

נושא היחידה: מינוי השופטים ומצוותיהם.

כתבה: נעמה טורם

הסבר כללי:

חומש דברים נפתח בסקירה של אירועים היסטוריים שקרו לעם ישראל במהלך הליכתם במדבר.

האירוע הראשון בו תעסוק יחידת הלימוד הזו הוא מינוי השופטים על פי עצת יתרו. חומש דברים הוא חומש ההכנה של עם ישראל לקראת הכניסה לארץ. במהלך לימוד היחידה נלמד מדוע מערכת משפט מסודרת שעובדת על פי עקרונות מחייבים חשובה מאד לעם שבונה חיים עצמאים.

נזכיר כי האירוע כבר הוזכר בחומש שמות בתחילת פרשת יתרו ונבין יחד מדוע חשוב לחזור על אירועים שכבר הוזכרו בתורה. ההבנה הזו היא משמעותית להבנת החומש כולו כיוון שחומש דברים חוזר פעמים רבות על אירועים ומצוות שנזכרו בחומשים קודמים. בנוסף, היחידה כוללת לימוד של שני פירושי רש"י: ההבדל בין חנם ונבון ודין פרוטה כדין מאה.

פתיחה:

המורה תפתח את השיעור בהצעה לכיתה – קורס תלמידים בוררים/ מגשרים.

המורה תתאר את המציאות הבאה:

בזמני ההפסקות ישנם לפעמים חילוקי דעות בין תלמידים שונים בביה"ס. כיוון שיש מעט מורות שהן תורניות חצר לעומת מספר תלמידים שנמצאים בחוץ, יש צורך בעזרה בפתרון ויכוחים וסכסוכים לפני שיהפכו למריבות. שיח מיטבי בין תלמידי הכיתה. הנקודות בהן יתמקד השיח:

1. האם הרעיון הוא טוב? מה החשיבות שלו? למי יתרום מימוש הרעיון?
2. אילו תכונות צריכות להיות לילדים שישמשו כבוררים בפתרון סכסוכים?
3. עלפי אלו עקרונות צריכים הילדים האלו לברר את חילוקי הדיעות בין תלמידי ביה"ס?

המורה תכתוב על הלוח את תשובות התלמידים על פי חלוקה לצבעים.

אדום – חשיבות הרעיון והתרומה שלו.

כחול – תכונות.

ירוק – עקרונות לבירור חילוקי דעות.

המורה תסכם את הדיון באמירה שזו לא הפעם הראשונה שבעל סמכות מעניק מהסמכות

השיפוטית שלו לאנשים אחרים כדי לבנות מערכת משפט יעילה ומסודרת.

עיון בפסוקים: הצעה לקריאת הפסוקים.

המורה תחלק משימת קריאה על פי טורים. כל התלמידים יקראו בשקט את הפסוקים ויבצעו את המשימה תוך כדי קריאה.

כל הלומדים יחפשו את הנושא בו עוסקים הפסוקים.

טור א' יחפש תוך כדי קריאה את החשיבות הנושא ואת התרומה שלו לעם ישראל.

טור ב' יחפש תוך כדי קריאה תכונות של אנשים.

טור ג' יחפש עקרונות לקיום משפט שמופיעים בפסוקים.

כעת, נקרין את פסוקי היחידה על הלוח ונעבור להקראה קולית של הפסוקים במהלכה תציין כל קבוצה את הנושא, התכונות או העקרונות שהתבקשה למצוא.

אחד התלמידים יקריא (זו לא קריאה ראשונה כיוון שכבר הייתה קריאה דמומה בזמן ביצוע משימת האיתור).

המורה תסמן על הפסוקים המוקרנים על הלוח את מה שמצאו התלמידים. הסימון יהיה באותם הצבעים בהם השתמשה המורה לכתיבה על הלוח בזמן השיח הכיתתי שפתח את השיעור. (אדום – חשיבות הרעיון ותרומה שלו, כחול – תכונות, ירוק – עקרונות לביורר חילוקי הדעות)

סיכום ביניים על הלוח:

הנושא: הקמת מערכת משפט – מינוי שופטים ומיצוותיהם.

הסיבה: אדם אחד לא יכול לשמור על הסדר והצדק בהתנהלות של עם שלם.

התכונות הנדרשות מהשופטים:	העקרונות על פיהם השופטים נדרשים לשפוט:
חכמים, נבונים, ידועים לשבטכם	לשמוע את הצדדים, לשפוט בצדק ללא נתינת עדיפות לאחד הצדדים למרות שיכולים להיות ביניהם הבדלי מעמדות, לשמוע קטון כגדול, לא לפחד, לזכור שהשופט האמיתי שתמיד שופט בצדק הוא ה', להעביר לסמכות גבוהה יותר.
זיהוי חזרה: האם היה אפשר כביכול לוותר על אחת המילים ולהישאר נאמנים לתכונות הנדרשות? (רמז עיינו בפסוק טו)	

האם יש כללי שיפוט שחוזרים על עצמם?

בעקבות העיון בפסוקים התעוררו שתי שאלות:

1. מה ההבדל בין חכם ונבון? (אם אין הבדל זו חזרה מיותרת בפסוק)
2. מה ההבדל בין האיסור להפלות בין האנשים השונים שבאים להתדיין בבית המשפט ובין הציווי לשמוע קטון כגדול)

עיון ברש"י לפסוק יג.

רש"י מסביר את המילים 'חכמים ונבונים' בשתי דרכים: הגדרה ודוגמא.

רש"י פרק א פסוק יג

"נבונים - מבינים דבר מתוך דבר." - זו ההגדרה ברש"י חכם יודע מה שמלמדים אותו, נבון - משתמש במה שהוא יודע כדי לדעת דברים נוספים.

" זו היא ששאל אריוס את רבי יוסי, מה בין חכמים לנבונים. חכם דומה לשולחני עשיר, כשמביאין לו דינרין לראות רואה, וכשאינ מביאין לו יושב ותוהא. נבון דומה לשולחני תגר, כשמביאין לו מעות לראות רואה, וכשאינ מביאין לו מחזר ומביא משלו: " - זו הדוגמא שרש"י מביא.

ניתן לבקש מהתלמידים להגדיר ואז לתת את הדוגמא של רש"י כדי לחזק את ההגדרה שהם מצאו. בכיתות שבהן המיומנויות בלימוד רש"י פחות מפותחות ניתן ללמד את ההגדרה המופיעה ברש"י.

כדי לבדוק את ההבנה של התלמידים ניתן לשאול אותם: איזו שאלה רש"י שאל את עצמו כשכתב את הפירוש? ומהי התשובה שענה?

רש"י לפסוק יז.

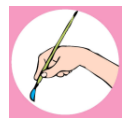
רש"י מסביר את המילים 'כקטן כגדול תשמעון' – דין פרוטה כדין מאה. זהו ביטוי שמשתמשים בו גם בימינו בשפה העברית. חשוב להסביר אותו ומתוך ההסבר יבינו התלמידים את ההבדל בין האיסור להפלות בין בעלי הדין ובין הציווי 'כקטן כגדול תשמעון' דין פרוטה כדין מאה – ההתייחסות לדבר פשוט וזול צריכה להיות זהה להתייחסות לדבר מיוחד ויקר.

מכאן אפשר ללמוד כי הציווי בפסוק טז מתייחס לבעלי הדין והציווי בפסוק יז מתייחס לדבר שעליו באו להתדיין.

על השופט להתייחס במלוא הרצינות לבעיות קטנות שנראות בעיניו פחות משמעותיות.

הצעות להמחשה:

ניתן לשחק עם התלמידים משחק שהכללים שלו ידועים לכולם (דוגמאות: כן לא שחור לבן, ים יבשה, המלך אמר וכד')

לפני תחילת המשחק יש לבחור תלמיד שיהיה השופט ולתת לו דף עליו כתובים כללי משחק אחרים. הכללים מחייבים אותו בזמן השיפוט ואסור לו להראות אותם לשאר התלמידים.

כיוון שהוא יפסול תלמידים שלא בצדק לפי דעתם, יתפתח ויכוח אם השיפוט הוגן או לא הוגן. כדי להחליט מי צודק, יבוצע מינוי של תלמיד נוסף שיהיה שופט שאצלו אפשר יהיה לערער על החלטותיו של השופט הראשון. כאשר התלמיד יבחר, הוא יקבל את דף כללי המשחק שאותו קיבל השופט הראשון. הוא יהיה רשאי להראות את הדף לכיתה.

מתוך ההתנסות הזאת יומחשו מספר עקרונות הקשורים ליחידה:

1. שופט חייב לשפוט לפי חוקים.

2. החוקים והכללים שמנחים את השיפוט צריכים להיות ידועים לכולם כדי שיהיה ברור שהשיפוט צודק.

3. על השופט להתייחס לכל הפרה של הכללים קטנה או גדולה.

4. צריך לתת אפשרות לערער על החלטות של שופט כשהתחושה היא שנעשה עוול במשפט.

מסרים והפנמה:

אם כן, למדנו שמערכת משפט על פי עקרונות התורה בנויה על שופטים בעלי חכמה וענווה ששופטים על פי עקרונות ברורים שהבסיס שלהם הוא האיסור להפלות בין בעלי הדין או בין נושאים שונים שמגיעים אל בית הדין.

זוהי ההכוונה של הקב"ה לבניית מערכת משפט צודקת ומינוי שופטים ראויים.

מבט שלם: התורה חוזרת על פרשיה שכבר נאמרה בחומש שמות. (ניתן לשאול את התלמידים מתי הוזכרה הפרשיה או 'לקצר את הדרך' במידת הצורך ולהזכיר להם את עצת יתרו) אנחנו יודעים שאין דרכה של התורה להאריך. אם כן, מדוע חוזרת התורה על פרשיה שלימה שכבר הוזכרה בעבר?

נזכיר לתלמידים את פתיחת החומש. היכן נמצא עם ישראל? למה הוא מתכוון? מה עתיד לקרות למשה?

משה רבנו יודע כי עליו להכין את העם לחיים עצמאיים בלעדיו בארץ ישראל. הדבר הראשון שהוא מזכיר להם זו חשיבותה של מערכת משפט צודקת ומסודרת. מדוע? כי זה הבסיס לחיים תקינים בין אדם לחברו ולשמירה על מצוות התורה. ללא שופטים שישפטו בצדק את העם יוצרו חיכוכים ומריבות והעם לא יהיה פנוי לבניית חיים עצמאיים בארץ ישראל.

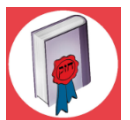
סיכום:

בפרקים הקרובים משה רבינו יזכיר לעם ישראל אירועים נוספים שהתרחשו במדבר ויש להם משמעות רבה לקיום העם בארץ ישראל. בשיעור הבא נגלה עיקרון נוסף הבנוי על אירוע שהתרחש גם הוא בזמן ההליכה במדבר.

הרחבה והפניות למקורות נוספים:

בפסוק טו אנו רואים את ההיררכיה אותה בנה משה במערכת המשפט אותה הקים: " וְאָקַח אֶת רְאֵשֵׁי שְׁבֵטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וַיִּדְעוּ אֶתְּךָ אֹתָם רְאֵשִׁים עֲלֵיכֶם שְׂרֵי אֲלָפִים וְשְׂרֵי מֵאוֹת וְשְׂרֵי חֲמֵשִׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרִים וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם: "

על הסיבה להקמת מערכת המשפט באופן כזה ועל האופן בו תיפקדה מערכת המשפט ניתן ללמוד מחומש שמות פרק יח פסוקים יג - כו.

מערכת המשפט הישראלית בנויה גם היא באופן היררכי. חוק יסוד השפיטה, אשר נחקק בשנת 1984 קובע שלוש ערכאות שיפוטיות: בית המשפט העליון, בית משפט מחוזי, ובית

משפט השלום.

חוק בתי המשפט התשמ"ד-1984, קובע את הסמכות העניינית של כל ערכאה, כלומר את המקרים בהם יש סמכות לבית המשפט לדון בעניין שמובא לפניו.

בית משפט השלום

בית משפט השלום הוא הערכאה הנמוכה, מהווה ערכאה ראשונה לרוב הסכסוכים האזרחיים והמשפטים הפליליים.

בעניינים אזרחיים דן בית משפט השלום בתביעות שערכן פחות מ-2.5 מיליון שקל. בעניינים פליליים דן בית משפט השלום בעבירות שעונשן עד שבע שנות מאסר, כולל מספר עבירות שהעונש המצטבר עליהן עולה על 7 שנות מאסר. לרוב יושב בהרכב שופט אחד.

בית המשפט המחוזי

בית המשפט המחוזי דן בתביעות אזרחיות שערכן 2.5 מיליון שקל ומעלה ובהליכים פליליים בעבירות שדין שבע שנות מאסר ומעלה. בנוסף דן בית המשפט המחוזי בערעורים על פסקי דין של בית משפט השלום, ושל בתי משפט ובתי דין המקבילים לבית משפט השלום, כמו בית משפט לנוער.

בית משפט העליון

בית המשפט העליון הוא ערכאת הערעור העליונה: שומע ערעורים על פסקי דין של בית המשפט המחוזי, ויכול לשמוע ערעורים על פסקי דין של בית המשפט המחוזי, כאשר המחוזי דן בערעור על פסק דין של בית משפט השלום.

בית המשפט העליון יושב גם כבית משפט גבוה לצדק (בג"ץ), בו הוא שומע עתירות נגד רשויות המדינה, ובכלל זה הממשלה והכנסת, עתירות נגד בתי דין דתיים, בתי דין לעבודה, ובתי דין צבאיים.